

REFLEXIÓ DE CAP D'ANY

El perillós ressorgiment de l'autoritarisme: relats alternatius davant la crisi de l'ordre liberal

Suplement del Quadern n. 207 de CJ - (n. 241) - Gener 2018

Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona - 93 317 23 38 - info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

A Occident vivim moments de gran desconcert. I la manera com la nostra societat està afrontant aquest desconcert alimenta un populisme de tics autoritaris i reforça les polítiques que tendeixen al proteccionisme econòmic. És el replegament i la cerca de seguretats, de solucions fàcils i ràpides, la manera de construir alternatives a la crisi que vivim? El pacte social sobre el qual es va construir l'ordre liberal s'ha trencat. L'etapa que es va iniciar tot just acabada la guerra freda està arribant a la seva fi i va donant lloc a un procés de desglobalització que accentua el tancament a nivell polític, social i cultural. Quina capacitat tenim de crear nous consensos globals que no signifiquin una cerca de l'interès particular sinó d'un bé comú universal?

El desconcert davant les expectatives econòmiques frustrades

A causa del procés de globalització, les classes mitjanes han vist frustrades les expectatives de millora de les seves condicions de vida i dels seus drets socials. Economistes com Branko Milanovic (*Global Inequality*, 2016) han explicat amb claredat quins han estat els guanyadors i els perdedors de la globalització econòmica. Des dels anys vuitanta els salaris per a les rendes mitjanes han quedat estancats, de manera que s'ha anat fent cada cop més gran la desigualtat interna en tots els països en general, i la societat s'ha polaritzat econòmicament.

A Espanya, per exemple, la crisi i les reformes laborals successives han precaritzat les condicions de treball fins al punt que tenir una feina no és garantia per sortir de la pobresa ni és garantia que no s'hi caurà. Això configura una nova classe social, amb individus amb tota mena de capacitats i potencialitats, però que no poden desenvolupar-les per falta d'oportunitats.

Tanmateix, el més preocupant és que aquestes expectatives socials en descens no es poden nodrir d'un nou relat o d'un horitzó que permeti veure-hi un canvi. Tot just estem encetant l'anomenada «quarta revolució industrial» que encara afectarà més les condicions de vida i treball de la població. Alguns estudis pronostiquen que una tercera part dels treballadors europeus veurà el seu lloc de feina amenaçat per un robot.

Com ja hem dit, s'esquerda un contracte social basat en la promesa d'un possible ascens i millora dins l'escala social. Un contracte, cal dir-ho, que es basava també en la desigualtat, però que amb el nou escenari afegeix a les desigualtats existents noves formes d'exclusió i un agreujament de la dualització social amb una progressiva desaparició de la classe mitjana.

El desconcert davant una política buida de poder

El divorci entre poder i política que tan bé ha descrit Zygmunt Bauman (*Tiempos Líquidos*, 2008) ha anul·lat la capacitat de l'àmbit institucional de posar regles i límits a uns problemes que avui tenen una clara dimensió transnacional (mobilitat humana, ecologia, fiscalitat, etc.).

D'una banda, s'accepta resignadament la democràcia com la menys dolen-

ta de les formes de govern, una democràcia a la qual no es vol renunciar però que cada cop està més buida de contingut. De l'altra, hi ha una clara hostilitat davant la gestió política i els seus actors i institucions. La política, no només no està sent capaç de generar prou credibilitat i confiança, sinó que les està perdent de manera preocupant, i amb elles, tot el seu sentit. Cal sumar a tot això i, especialment en el cas espanyol, el fenomen de la corrupció, que aprofundeix els sentiments de rebuig vers la política i els polítics per part de la ciutadania.

En l'últim any, el fantasma del populisme s'ha manifestat amb una força inusual. El populisme és una estratègia política per obtenir i retenir el poder apel·lant a un «nosaltres» contra «ells». És paradigmàtic el cas de Trump als Estats Units, i com des d'una apel·lació al «poble» i a les víctimes de la globalització i la democràcia tradicional, governa amb polítiques fiscals, migratòries i mediambientals regressives, símptoma del fracàs de les propostes que venien sobretot dels partits socialdemòcrates i de l'esquerra tradicional.

Tot plegat es va traduint en una més gran desafecció social cap a les institucions representatives, ja que es percep aquesta manca de poder i la connivència de les elits amb un sistema que no mira pel bé comú, sinó pels interessos privats. Fruit d'això, les eleccions es converteixen més en un espai de protesta que no de proposta, on es vota en clau de càstig, i no poques vegades s'obtenen resultats inesperats, sorprenents, desconcertants.

No se'ns escapa que part d'aquesta crisi de la política se situa en la base de la crisi territorial que viu Espanya. El conflicte polític català reuneix força elements de la crisi democràtica de desafecció a les

institucions i de la necessitat de la ciutadania d'abraçar propostes que omplin el futur polític d'horitzons capaços d'il·lusionar. Malauradament, la gestió d'aquest conflicte no ha aprofundit en el diàleg sinó en la polarització, amb estratègies que han portat a actuacions de judicIALIZACIÓ del conflicte, per una banda, i de desobediència institucional, per l'altra.

El desconcert davant la falta de sentit i una identitat amenaçada

Cada atemptat terrorista al cor d'Europa és una nova llavor de por al cor de tots nosaltres. Vivim espantats davant d'un perill difícil de definir i d'entendre. De res serveix conèixer i saber que es tracta d'una amenaça global i que la gran majoria d'atemptats i víctimes es donen fora de les nostres fronteres. Blindar la seguretat del nostre territori s'ha convertit en una de les prioritats i preocupacions més importants.

Un dels arguments reaccionaris que s'han estès entre bona part de la població per combatre aquesta por ha estat el rebuig a l'estranger i la defensa d'una suposada identitat europea homogènia.

El relat xenòfob està calant, ja que fa un diagnòstic fàcil i pervers de la situació i projecta una forma de govern que trenca amb la tradició liberal occidental i reforça l'essencialisme cultural.

No només la qüestió migratòria genera una crisi d'identitat sinó que també ho fan elements com són la secularització, que dificulten la cerca de propostes de sentit en una societat altament utilitarista i materialista; la devaluació de la memòria històrica que ens porta a un presentisme que no sap integrar el valor de la tradició; la uniformització de la societat provocada pel consumisme de masses; la

mercantilització d'espais fins ara blindats a la lògica de mercat com són l'educació o la salut; i els profunds canvis generacionals. Vivim un temps de pluralisme cultural que és tant un tresor i una riquesa com un veritable repte.

Tal com constatarem no fa gaire,¹ en nombrosos estats els partits de la nova dreta determinen de manera creixent el dia a dia polític. Els moviments de Le Pen, el bloc flamenc, l'FPÖ austríac i, més recentment, l'AFD alemanya, construeixen el seu discurs contra les vulnerabilitats de la democràcia liberal i del projecte de pau de la Unió Europea. Aquests partits no han sorgit del no-res sinó que són un dels fruits del buit moral que en bona mesura la ideologia neoliberal ha deixat els darrers trenta anys.

Davant d'aquest desconcert, com construïm relats d'esperança?

La globalització és una realitat ineludible que amenaça la igualtat i la democràcia, i que ha acabat generant formes noves de violència i terror. No defensem generar processos «desglobalitzadors» sinó proposar una globalització alternativa sobre nous principis que arrelin en la preocupació per la justícia global i pel bé comú.

No es tracta, doncs, de trobar respostes instrumentals, tècniques o, fins i tot, de mínims, sinó que el nostre ha de ser un horitzó marcat per la construcció d'una societat més justa en què el criteri de «progrés» no siguin les xifres macroeconòmiques sinó la situació dels exclosos i dels últims.

Podem citar aquí Hölderlin quan afirma que «allà on creix el perill, creix també allò que ens salva». Allò nou i alternatiu sorgeix, sempre que no ens venci

la por, en situacions d'incertesa i complexitat, situacions que ens obligaran a replantejar-nos allò més fonamental: què entenem per desenvolupament?, què significa avui el benestar?, de quina manera busquem la felicitat?

Són preguntes que no hem de deixar de fer-nos ni renunciar a respondre-les comunitàriament. Hem d'aconseguir posar-nos d'acord a decidir què és bo per a la nostra vida, tenint sempre en compte el criteri que només serà bo per a mi allò que també contribueix a millorar la vida de la majoria de persones.

Les raons per defensar la construcció de nous relats alternatius i d'esperança es resumeixen en tres:

1) És necessària perquè –amb diferents intensitats– en el nostre món hi ha un conflicte del capital contra la vida. El constatem sobretot quan veiem els rostres de les víctimes o quan mesurem l'impacte mediambiental. Cal trencar amb aquest paradigma tecnocràtic que domina l'economia i la política basat en el creixement, la dominació i l'explotació tant dels humans com del planeta que sosté la vida.

Així ho ha expressat el papa Francesc, un dels líders mundials que més bé ha entès què significa una aposta avui pel bé comú.

2) És desitjable perquè vivim en un sistema injust. Creiem fermament que els éssers humans tenim conviccions, impulsos ètics i ideològics, i també emocions que persegueixen fer la vida més digna i millor. Per això, la necessitat d'anar

generant transformacions en la nostra consciència individual que contribueixin a promoure canvis a nivell col·lectiu, i viceversa. No som éssers aïllats, les dues dimensions es retroalimenten.

3) És possible perquè les persones i les comunitats, a través de l'acció social, econòmica, política i cultural, poden transformar la realitat. El futur no està escrit. Hi ha experiències que mostren que es pot viure i fer política i economia d'una altra manera. Hi ha marcs de resistència i de transició.² Des d'aquest entramat d'experiències constatem que l'alternatiu, en la petita escala, és possible i necessari, però no és suficient. El pas següent serà construir narratives que dotin de sentit aquest canvi, l'ampliïn i l'impulsin a una escala cada vegada més global.

Fem aquesta proposta amb sincera humilitat, perquè no tenim totes les respostes, però sí que tenim clar quin hauria de ser el punt de partida: transitar d'un subjecte egocèntric i d'una llibertat entesa com a contrària a la llibertat de l'altre a un subjecte madur i comunitari, i una llibertat que sigui la garantia de la llibertat de l'altre.

Només des d'aquí vencerem la por i no ens caldrà abraçar projectes messiànics i salvadors, però alhora autoritaris i amenaçadors dels drets més fonamentals, sinó anar construint pas a pas aquest món nou que tant desitgem.

Cristianisme i Justícia³

---

1. SCHELKSHORN, Hans (2017). «Cristianisme i nova dreta a Europa», Papers CJ, núm. 238.
2. SANZ, Jesús (2017). *Com pensar el canvi avui*. Barcelona: Cristianisme i Justícia. Quaderns, núm. 203.
3. Reflexió elaborada pel Consell Directiu de CJ partint de les conclusions de la taula rodona «La gran prova del creixement de les desigualtats i els nous populismes autoritaris» que va tenir lloc dins la II Jornada d'actualització del debat fe-justícia a Barcelona el mes de juny del 2017. La taula rodona va comptar amb les ponències de Josep Miralles (CJ), Mary Tere Guzmán (Alboan) i Ignacio Sepúlveda (Universidad Loyola Andalucía).